

Бібліотечний форум:

історія, теорія і практика

Науковий, інформаційний щоквартальний журнал

Засновник – фізична особа
Башун Олена Володимирівна
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 21735 -11635 Р
від 21.12.2015
Заснований у грудні 2015 року,
м. Київ

Головний редактор
Олена Башун, канд. пед. наук

Звертайтеся до редакції:

вул. Бакинська, б. 37, к. 321,
м. Київ, 04086
067-625-36-52, 066-840-97-83
e-mail: olenabashun@gmail.com
Сайт журналу:
<http://www.libraryforum.info>

Журнал

“Бібліотечний форум: історія, теорія і практика”

Передплатний індекс **09923**
Передплатити журнал на CD, online,
off-line можна безпосередньо в
редакції
ISSN 2518-7341

Відповідальність за точність
поданих фактів, цитат, цифр
та прізвищ несуть автори
матеріалів.

Редакція залишає за собою
право літературного редагування
і скорочення статей.

Рукописні матеріали не рецензуються
і не повертаються.

Редакція не завжди поділяє
думку авторів.

За зміст рекламних та інформаційних
повідомлень редакція відповідаль-
ності не несе.

У разі передруку посилання на
журнал

«Бібліотечний форум: історія, теорія і
практика» обов'язкове.

© Бібліотечний форум: історія, теорія і практика

Інформаційний партнер
журналу –

Українська бібліотечна
асоціація

З

М

І

С

Т

З

М

І

С

Т

З

М

І

С

Т

З

М

І

С

Т

Законодавче регулювання галузі культури

Вергунов В. Наслідки для гуманітарної політики держави від чергової спроби видавців внесення змін щодо забезпечення бібліотек обов'язковим примірником...!!!.....2

Бібліотеки і війна

Лупан А. Не словом єдиним: культурний і волонтерський фронт бібліотек Буковини.....6

Петренко Н., Вірютіна К. Пошук нових моделей міжнародного партнерства задля відбудови Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка.....10

Ушеренко Д. Проблеми бібліотечно-інформаційного сервісу в умовах надзвичайних ситуацій.....15

Фесенко Н. Мріємо, діємо, наближаємо перемогу: з досвіду роботи з молоддю в бібліотечних закладах Сумщини.....17

Інтернет-технології в бібліотеках

Марчук Л., Панарін Г., Рудзський Л. Вебкалендар знаменних дат як новий формат краєзнавчої інформації.....20

Бібліотечно-бібліографічні ресурси бібліотек

Гончаренко М. Підвищення інформаційної місткості універсального підсобного фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.....22

Соколов В. Значення та основні завдання використання методів моделювання бібліотечного фонду в оптимізації роботи бібліотек.....25

Бібліотечно-бібліографічне обслуговування

Нагорнюк О. Розмовний клуб в бібліотеці.....32

Сагетдінова Н. Бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів картографічних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.....34

Шевченко О. Назва має значення.....36

Мережа бібліотек

Вовк В. Організація дисертаційного фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (історія і сучасність).....39

Мельник М. Працюємо, вдосконалюємося та рухаємося вперед попри всі випробовування.....41

Пасмор Н., Покусай Л. Адаптивні заходи бібліотек як спосіб подолання викликів сьогодення.....44

Бібліотечна освіта, підвищення кваліфікації

Амельченко Ю. Бібліотека: маленькі ідеї для великих змін.....48

Гаврілова В. Все про мобінг або правила виживання у токсичному колективі.....51

Ювілей бібліотек

Клюй Т., Казакова Л. Чернігівська обласна бібліотека для дітей – 125 років служіння дітям.....55

Вітаємо ювіляра

Мацей О., Молчанова С. Від бібліотекаря – до директора. Шлях до успіху (до 60-річного ювілею директорки Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету О. Б. Айвазян).....59

Літературна сторінка

Ніконенко Т. Зарічанська перлина.....63

Працюємо, вдосконалюємося та рухаємося вперед попри всі випробовування

У статті відображено основні напрями діяльності Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова в період пандемії та воєнного стану. Представлено досвід об'єднання зусиль бібліотекарів задля реалізації потреб різних категорій користувачів.

Багато складних подій та важких випробовувань випало на долю сучасного покоління. Першого удару завдала пандемія. Але що може бути страшніше і жорстокіше війни, яка спустошила душі людей, принесла горе та страждання? З цього часу розпочалось переформатування роботи бібліотеки, в результаті чого звичні та традиційні форми роботи потрібно було поєднувати з дистанційними та розширювати канали комунікації з користувачами. Діяльність Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова (ВНМУ ім. М. І. Пирогова) карантинного періоду та перших пів року війни здійснювалася за змішаною формою та в онлайн-режимі. Проте для читачів двері бібліотеки жодного дня не були зачиненими – бібліотекарі працювали за умови дотримання всіх протиепідемічних заходів та заходів безпеки воєнного часу. Пріоритети діяльності бібліотеки полягали в забезпеченні онлайн- та офлайн-доступу користувачів до науково-освітніх ресурсів, збереженні інформаційного потенціалу, здійсненні всіх інформаційних послуг, організації соціокультурної роботи зі студентською молоддю, її психологічній підтримці.

У такий складний час бібліотека здійснювала інформаційну підтримку науковців, аспірантів, студентів та оперативно інформувала університетську спільноту ([\[bit.ly/3MREWuP\]\(https://bit.ly/3MREWuP\)\) про серії безкоштовних вебінарів від компаній Clarivate та Elsevier; про віддалені доступи до міжнародних баз даних наукових і навчальних ресурсів від міжнародних наукометричних компаній, видавництв, зарубіжних університетів \(Web of Science, Scopus, ScienceDirect, Elsevier, British Medical Journal, BMJ Learning, McGraw-Hill, Research4Life, The Royal College of Surgeons of Edinburgh та ін.\), які допомагають науковцям проводити, аналізувати, презентувати наукові дослідження на світовому рівні. Для тих, хто бере участь у клінічних та експериментальних дослідженнях і представляє результати своєї роботи в публікаціях, рефератах, доповідях, підготовлено тематичні підбірки онлайн-ресурсів «Академічне письмо» \(2021\) та «Академічна доброчесність» \(2021\), «Наукові та освітні ресурси відкритого доступу» \(2022\) з посиланнями на повнотекстові джерела інформації; відеоінструкцію «Бібліографічний супровід наукових робіт за допомогою Mendeley» \(2021\), які представлені на сайті бібліотеки, на сторінках соціальних мереж та надіслано на кафедри університету. Водночас фахівці бібліотеки здійснювали консультування дослідників, їх науковий супровід, проводили освітні заходи, перевіряли академічні тексти на ознаки плагіату тощо.](https://</p>
</div>
<div data-bbox=)

Особливо значущими в умовах сьогодення були заходи з підвищення фахових знань і вмінь

**Майя
Мельник,**

заступниця директора
Наукової бібліотеки
Вінницького
національного
медичного
університету
ім. М. І. Пирогова

працівників бібліотеки та удосконалення їх професійних навичок. Планування методичної роботи було спрямовано на отримання нових знань задля створення інформаційних продуктів та послуг, забезпечення умов для обміну досвідом між працівниками різних структурних підрозділів бібліотеки та колегами інших бібліотек методичного об'єднання. Реалізація цієї мети відбувається шляхом організації науково-практичних конференцій (<https://bit.ly/3MMJqTn>) «Бібліотека – місце традицій, простір інновацій» (2020), «Сучасні аспекти оновлення університетських бібліотек» (2021), «Бібліотечні компетентності в умовах нових викликів» (2022); проведення науково-практичних онлайн-семінарів «Наукометричні напрямки роботи бібліотек ЗВО» (2020), «Інформаційна безпека у соціальних медіа» (2021); участі у циклах практичних занять «Віртуальний бібліотекар»; відвідування «Школи медійної грамотності» (засновано у 2019 р.). Всі перераховані заходи відбувалися за участі досвідчених фахівців, які відповідно до тематики заходу були спікерами, тренерами, лекторами. У 2022 р. вперше учасниками конференції Вінницького методичного об'єднання (МО) стали директори педагогічних університетів м. Чернігів та м. Переяслав. Розширився також спектр методичних заходів наукової бібліотеки, оскільки до роботи МО бібліотек ЗВО м. Вінниці приєдналися бібліотеки фахових медичних коледжів м. Вінниці та Вінницької області.

Важливим чинником розвитку творчого потенціалу бібліотекаря та його фахового зростання є всебічна методична підтримка, яка відбувається шляхом надання методичних консультацій і створення методичних видань. З цією метою методичний відділ Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова готує видання серії «На допомогу бібліотечному фахівцю» (<https://bit.ly/3op0tR6>). Зокрема, на сторінках видання «Вебкомунікація та бібліотека: технології успішної взаємодії» (2020) представлено підбірку вебінструментів та онлайн-платформ для створення різного виду бібліотеч-

них продуктів. Крім опису ресурсу та посилання на електронну адресу представлено приклад практичного застосування того чи іншого інструменту, що може входити до вебкейса сучасного бібліотечного фахівця. Тенденції розвитку репутаційного менеджменту та приклади його практичного використання в бібліотечній діяльності висвітлено у виданні «PR, маркетинг, реклама – інструменти розвитку бібліотеки» (2021). На основі проведених онлайн-опитувань у бібліотеках ЗВО м. Вінниця, підготовлено методичні рекомендації «Бібліотечний менеджмент в контексті нового часу» (2020), «Медіаграмотність: практичні навички та перспективи розвитку» (2020), «Колектив бібліотеки у кризовій ситуації» (2022).

В період активного використання інформаційних технологій вагому увагу приділено самоосвіті бібліотечних фахівців. Для ефективного дистанційного опанування інструментів віддаленої взаємодії, цифрової безпеки, використання електронних сервісів тощо підготовлено презентацію «Самоосвіта сучасного бібліотекаря» (2020), де зібрано найкращі та безкоштовні онлайн-курси за напрямками, які важливо розвивати сучасному бібліотекарю (наукова комунікація, менеджмент, дизайн-мислення, англійська мова, академічна доброчесність, медіаграмотність та ін.). Підвищуючи власний професійний рівень, працівники бібліотеки активно долучалися до участі у всеукраїнських науково-практичних заходах, зокрема, протягом 2020–2022 рр. фахівці Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова прослухали близько 50 вебінарів і тренінгів, стали учасниками 35 всеукраїнських науково-практичних заходів, де представили 29 доповідей.

Оперуючи належними знаннями, вміннями та технологіями, фахівці бібліотеки діляться з колегами власним досвідом роботи та висвітлюють питання сучасних форматів наукової, освітньої та творчої комунікації, ролі університетської бібліотеки у підтримці наукових досліджень, роботи з наукометричними базами, організації

інтелектуального спілкування студентства, медіаграмотності тощо. В цьому напрямі наукова бібліотека активно співпрацює з Вінницьким факультетом Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв та є базою для проведення заходів з підвищення кваліфікації для працівників бібліотек різних відомств міста та області. Лише протягом 2022 р. для фахівців бібліотечної галузі було прочитано 11 лекцій, тематика яких переважно стосувалася ефективного використання інформаційних ресурсів, комунікаційних технологій та цифрової грамотності бібліотекарів.

Протягом останніх років бібліотека плідно співпрацює з Донецьким національним університетом імені Василя Стуса (ДонНУ імені Василя Стуса). На базі Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова студенти 2–4 курсів ДонНУ імені Василя Стуса спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» проходять виробничу практику. Директорка Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова Кравчук Н. М. протягом 2021–2023 рр. була головою державної екзаменаційної комісії захисту випускних кваліфікаційних робіт студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» ДонНУ імені Василя Стуса.

Досвід роботи та реалії сьогодення університетських бібліотек ЗВО м. Вінниці представлено на сторінках інформаційного вісника «Бібліопростір» (<https://bit.ly/3UHjv1n>). Головні теми стосуються традиційних послуг бібліотек, проектної діяльності, підтримки та розвитку інноваційних ініціатив тощо.

Науково-дослідна робота бібліотеки цього періоду здійснювалася в режимі обмеженого доступу до архівних матеріалів, проте ознаменувалася виходом двох вагомих праць: монографії «Вінниця – місто послідовників М. І. Пирогова» (2020) та першої частини Книги пам'яті Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова «Війна пройшла по їхніх долях» (2021). Водночас було підготовлено низку біобібліографічних видань серії «Вчені нашого університету» (<https://bit.ly/3UJcrkC>)

– «Серцем, розумом, душею» (2020, до ювілею професора Незгоди І. І.), «Поспішайте робити добро» (2022, до ювілею доктора медичних наук, професора І. В. Сергеті), «Професор Володимир Ізяславович Півторак» (2022), «Батькам і Вчителям завдячую» (2023) до ювілею заслуженого працівника освіти України, доктора медичних наук, професора М. В. Йолтухівського, «На цьому стою і не можу інакше» (2023) до ювілею доктора медичних наук, професора В. В. Кіщука; «Історія ВНМУ ім. М. І. Пирогова» – «Професор Савостьянов Олександр Олександрович» (2020), «Народжений служити людям» (2022), «Стежина, карбована долею» (2023) до 100-річчя від дня народження професора В. Д. Білика; щорічні календарі знаменних і пам'ятних дат «ВНМУ ім. М. І. Пирогова: ювілеї, події, дати» і «Вінниччина медична» тощо. Наразі редакційна група бібліотеки плідно працює над підготовкою нарисів з історії бібліотеки.

Неабияким викликом для бібліотеки постало питання збереження фонду – втрачено значну кількість англomовних видань. Через війну іноземні студенти не змогли повернути книги до бібліотеки. Зрозуміло, що їм довелося терміново виїжджати, майже усі речі та книги вони змушені були залишати у гуртожитках та в найманих квартирах. Звільнені кімнати у гуртожитках надано під заселення внутрішньо переміщених осіб. Проте працівники бібліотеки робили все можливе, щоб повернути підручники до фонду: бібліотекарі постійно спілкувалися зі студентами, повідомляли про заборгованість, разом зі студентами та їх довіреними особами збирали книги в гуртожитках, забирали в орендарів квартир. Бібліотекарі спільно зі студентами-волонтерами з дозволу комендантів гуртожитків та старшого інспектора міжнародного відділу університету збирали залишені книги та перенесли їх до бібліотеки. Іноземні студенти проявили справжню єдність, взаємодопомогу та взаємопідтримку, піклуючись і про своїх друзів і допомагаючи бібліотекарям. Вони активно та з великим піднесенням долучилися до повернення книг,

завдяки чому до бібліотечного фонду повернуто значну його частину.

Оскільки у період пандемії та з початком війни потік читачів зменшився до мінімуму зусилля всього колективу книгозбірні було об'єднано і скеровано на роботу з актуалізації книжкових фондів. Таким чином фонд книгосховища (наукові, художні, літературознавчі, рідкісні і періодичні видання, дисертації) було впорядковано, документально перевірено на наявність, вилучено дублетні документи, ті, що втратили наукову цінність та зносилися, художні твори російських і радянських авторів тощо.

Фахівці бібліотеки забезпечують електронну доступність рідкісних і краєзнавчих видань з фонду бібліотеки. З метою забезпечення відповідності кількісного показника бібліотекарі здійснили перевірку фонду на достовірність сформованих записів в ЕК, оскільки за час роботи з фондом працівники бібліотеки здобули досвід ідентифікації раніше не зрозумілих автографів, підписів та ін. Внаслідок проведеної роботи сформовано 50 колекцій, з них 31 – це колекції лікарів та науковців, 19 – колекції шпиталів, лікарень та освітніх установ. Зокрема, лише протягом 2022 р. в колекції відібрано близько тисячі примірників рідкісних і цінних видань. Водночас постало питання необхідності оцифрування рідкісних видань краєзнавчого змісту кінця XIX – початку XX ст. З метою збереження документів, що розкривають історію Вінницького національного університету, наукові доробки вчених та медицину Вінниччини, фахівці бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова здійснюють також оцифрування краєзнавчих матеріалів. Повнотекстова інформація доступна до завантаження читачам через електронний каталог в локальній мережі.

Відповідаючи на виклики сьогодення, працює відділ культурно-просвітницької роботи. Завдяки опанованим технологіям працівники створювали різноформатний контент для соціальних мереж та сайту бібліотеки: подкасти, хмари тегів, лонгріді, інфографіки, інтерактивні виставки, постери тощо. В період протиепідеміоло-

гічних обмежень бібліотекарі використовували кожне найменше послаблення карантину для того, щоб проводити масові заходи. Та все ж лівова частка роботи була перенесена в онлайн-формат. Щотижня відбувалися засідання студії «Вежа» – частина учасників приходили до коворкінг-центру бібліотеки, а частина долучалися онлайн. Кожного четверга на заняттях проходять цікаві дискусії про зміни, які відбуваються у сучасному світі, в Україні, у міжособистісних взаєминах. Студенти самі обирають теми для дискусій, які стосуються тем патріотизму і націоналізму, гендерної нерівності і насильства у суспільстві, фемінізації в українській літературі, толерантності та солідарності, етичних постулатів професійної діяльності лікаря та ін. Одним із найпопулярніших заходів є щомісячне засідання «Вільний мікрофон», де студенти презентують твори своїх друзів у власній інтерпретації та водночас мають змогу почути свій твір у чужому прочитанні.

Війна стала каталізатором справжньої солідарності бібліотекарів у справі волонтерства. З перших днів війни всі працівники бібліотеки намагалися бути корисними у будь-якій справі: активно долучилися до роботи гуманітарних хабів, допомагали військовим та евакуйованим людям продуктами, теплими речами, шукали для них помешкання та розміщували у своїх домівках. Працівники бібліотеки проявили ініціативу та почали збирати кошти для допомоги пораненим бійцям (за період війни зібрано близько 50 тис. грн), що проходять лікування у військовому шпиталі та почали співпрацювати з благодійним фондом «Миротворець України».

Організувати роботу бібліотеки в умовах викликів, що повстали, дуже складно, але реально. Необхідно продовжувати жити, працювати, знаходити шляхи для подолання будь-яких негараздів, щоразу влітаючи жовто-блакитну стрічку у справу національного відродження й перемоги.